

**ФІНАНСУВАННЯ ДІЙ, УЧИНЕНИХ З МЕТОЮ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗМІНИ
ЧИ ПОВАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ АБО ЗАХОПЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ
ВЛАДИ, ЗМІНИ МЕЖ ТЕРИТОРІЇ АБО ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ
(СТАТТЯ 110-2 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ): ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ**

**FUNDING ACTS COMMITTED FOR THE PURPOSE OF VIOLENT CHANGE
OR OVERTHROW OF THE CONSTITUTIONAL ORDER OR THE SEIZURE OF STATE
POWER, TERRITORY OR CHANGING OF THE STATE BORDER OF UKRAINE
(ART. 110-2 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE): PROBLEMATIC ISSUES**

Невідома Н.В.,

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
науковий співробітник сектору дослідження кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України*

Шульженко О.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля,
заступник керівника
Луганської місцевої прокуратури № 2 Луганської області*

Стаття присвячена дослідженню фінансування дій, учинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України, що передбачені ст. 110-2 Кримінального кодексу України. Проаналізовано законодавче визначення на предмет точності й повноти опису її змісту. На основі проведеного аналізу висловлюються пропозиції щодо вдосконалення окремих норм Кримінального кодексу України.

Ключові слова: злочини проти основ національної безпеки України, національна безпека, насильницька зміна, фінансування дій, криміналізація.

Статья посвящена исследованию финансирования действий, совершенных с целью насильственного изменения или свержения конституционного строя или захвата государственной власти, изменения границ территории или государственной границы Украины, предусмотренных ст. 110-2 Уголовного кодекса Украины. Проанализированы законодательное определение на предмет точности и полноты описания ее содержания. На основе проведенного анализа высказываются предложения по совершенствованию отдельных норм Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: преступления против основ национальной безопасности Украины, национальная безопасность, насильственная смена, финансирование действий, криминализация.

The article investigates the financing of acts committed for the purpose of forcible change or overthrow of the constitutional order or the seizure of state power, territory or changing the boundaries of the state border of Ukraine under Art. 110-2 of the Criminal Code of Ukraine. Analyzed the legal definition in terms of accuracy and completeness of the description of its content. Based on the analysis in favor proposals on improvement of certain norms of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: crimes against national security of Ukraine, national security, forcible change, financing actions, criminalization.

Актуальність теми. Питання боротьби з діями, що спрямовані на фінансування сепаратизму, безперервно перебуває в полі зору міжнародної спільноти, сьогодні залишається одним із найбільш актуальних для України, особливо в період її розбудови як незалежної демократичної правової держави.

Дослідженнями зазначеної проблеми займалися такі вчені, як В.Ф. Антипов, О.Ф. Бантишев, Л.М. Демидова, В.П. Ємельянов, В.А. Ліпкан, Ю.В. Луценко, Л.В. Мошняга, В.О. Навроцький, М.А. Рубашенко, О.В. Шамара, В.Я. Тацій. Проте праці цих науковців стосувалися дослідження злочинів проти основ національної безпеки України загалом або суміжних складів злочинів, відповідно, фінансування дій, учинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або

захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України, що передбачені ст. 110-2 Кримінального кодексу України (далі – КК України), не було предметом самостійного вивчення.

Саме тому **метою статті** є аналіз ст. 110-2 КК України, виявлення проблем її законодавчої регламентації та формулювання на цій основі пропозицій щодо вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Кримінальна відповідальність за ст. 110-2 КК України вперше встановлена Законом України «Про внесення змін до КК України щодо відповідальності за фінансування сепаратизму» від 19 червня 2014 р. № 1533-VII. Виходячи з аналізу пояснювальної записки до вказаного нормативно-правового акта, можемо зробити висновок, що основною метою його розробки є забез-

печення стабільності прав і свобод громадян, запобігання сепаратистській діяльності, яка має на меті насильницьку зміну меж території або державного кордону України, є головною рушійною силою в розпалюванні конфліктів усередині держави [1]. Необхідність аналізу зазначеної норми викликана також статистикою за узагальненими матеріалами Державної служби фінансового моніторингу України, у якій, зокрема, зазначається, що протягом 2016 р. підготовлено та направлено до Служби безпеки України й Генеральної прокуратури України для розгляду і прийняття рішення відповідно до Кримінального процесуального кодексу України 31 матеріал (із них 20 узагальнених матеріалів та 11 додаткових узагальнених матеріалів) стосовно фінансових операцій осіб, які, за інформацією правоохоронних органів, можуть бути пов'язані з фінансуванням тероризму (сепаратизму), й/або проведені за участю осіб, які публічно закликають до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу чи зміни меж території або державного кордону України. У вказаних матеріалах сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів і фінансуванням тероризму (сепаратизму), становить 340,4 млн. гривень. За весь період проведення розслідувань (березень 2014 – грудень 2016 рр.) підготовлено й направлено до правоохоронних органів України 152 матеріали (114 узагальнених і 38 додаткових узагальнених матеріалів), відповідно, сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, і з фінансуванням тероризму (сепаратизму), за цими матеріалами становить 4,1 млрд. гривень [2].

Проте, враховуючи судову практику з часу введення в дію цієї кримінально-правової норми з 2014 р., покарання призначено лише 1 особі, тому варто замислитись над питанням ефективності положень ст. 110-2 КК України й окремо дослідити причини низького її практичного застосування [3].

Розпочнемо з аналізу зазначеного судового рішення – вироку Жовтневого районного суду м. Запоріжжя у справі від 2 жовтня 2015 р. № 331/7297/15-к. У жовтні 2014 р. ОСОБА_2 познайомилась із ОСОБА_4, який у квітні 2014 р., будучи радикально налаштованим проти державної влади країни, діючи умисно, достовірно усвідомлюючи, що створення ЛНР відбулось у супереч положенням Конституції України, завдяки збройному захопленню органів державної влади вказаного регіону, виїхав із м. Бердянська разом із групою мешканців Запорізької області до Луганської області, де очолив не передбачене законом збройне формування, яке займалося вчиненням актів насилля, залякуванням населення, вбивством громадян, захопленням адміністративних будівель органів державної влади й місцевого самоврядування, що призвело до дестабілізації суспільно-політичної ситуації в державі. Усвідомлюючи протиправну діяльність не передбаченого законом збройного формування ОСОБА_4, будучи керівником Донецького відділення ПАТ «Петрокомерцбанк Україна», надала добровільну згоду на фінансування

дій, учинених з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, на користь збройного формування ОСОБА_4, а саме вчинення валютно-обмінних операцій з метою фінансового та матеріального забезпечення не передбаченого законом збройного формування ОСОБА_4. Тим самим ОСОБА_2 в період часу з квітня по липень 2015 р. здійснила фінансування дій, учинених з метою зміни меж території або державного кордону України, на порушення порядку, встановленого Конституцією України, на загальну суму 1 000 000 гривень. Суд кваліфікує дії ОСОБА_2 за ч. 1 ст. 110-2 КК України за ознаками фінансування дій, учинених з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України [4].

Зауважимо, що зазначена норма передбачає просту диспозицію, згідно з ч. 1, кримінально-караним є фінансування дій, учинених з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, а за ч. 2 – фінансування дій, учинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади. Загальний критерій, який дає підстави зараховувати зазначені дії до суспільно небезпечних, міститься в примітці 1 до ст. 110-2, де вказується, що фінансуванням дій, передбачених у цій статті, є дії, вчинені з метою їх фінансового або матеріального забезпечення.

Виходячи із цього, фінансове або матеріальне забезпечення варто розуміти як фінансування дій, учинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України в порушення правопорядку, визначеного Конституцією України. Зазначимо, що ст. 110-2 КК України є спеціальним складом злочину, що охоплює особливий вид пособництва, тому додаткова кваліфікація дій суб'єкта за ч. 5 ст. 27 і відповідною статтею Особливої частини КК України (наприклад, ст. ст. 109, 110) не потрібна. З огляду на те, що фактично злочин, передбачений ст. 110-2 КК України, є пособництвом злочинам, передбаченим ст. ст. 109, 110 КК України, його суб'єктивна сторона буде ускладнена окремими формами усвідомлення, які необхідно встановлювати під час досудового розслідування. Мова йде про те, що, фінансуючи антидержавні дії, суб'єкт повинен розуміти, що виконавці вказаних дій учиняють їх з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади (ч. 1 ст. 110-2 КК України) або ж з метою зміни меж території України в порушення порядку, встановленого Конституцією України (ч. 2 ст. 110-2 КК України) [5, с. 80–81].

Зауважимо, що криміналізація – це процес виявлення суспільно небезпечних видів людської поведінки, визнання на державному рівні необхідності, можливості й доцільності кримінально-правової боротьби з ними та закріплення їх у законі про кримінальну відповідальність як злочинів [6, с. 26].

Відповідно, виділяють і підстави криміналізації, зокрема основним критерієм, що визначає криміналізацію, варто визнати доцільність її застосування для боротьби з конкретним видом діянь. Тобто підставою криміналізації є те, що створює реальну потребу в кримінально-правовій новелі, внутрішня необхідність виникнення правової норми [7, с. 204, 205]. Отже, введення нової кримінально-правової норми потребує її узгодження з чинними нормами й має відповідати принципам криміналізації. Як бачимо, цій статті притаманна певна казуїстичність, оскільки самостійними злочинами, що передбачені ст. ст. 109, 110 КК України, і так передбачаються окремі різновиди пособництва, які і без окремого їх виокремлення визначаються кримінально-караними відповідно до положень ст. 27 Загальної частини КК України. Погоджуємося з думкою П.Л. Фріса, що важлива юридико-кримінологічна підстава криміналізації полягає в тому, що криміналізація діяння доречна тоді й тільки тоді, коли немає й не може бути правового механізму, що ефективно регулює відповідні відносини методами інших галузей права [6, с. 27]. Не можемо погодитися з твердженням С.Ю. Плещького, що введення в чинне законодавство кримінальної відповідальності за фінансування дій, учинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України, передбаченої ст. 110-2 КК України, стало адекватною реакцією на процес розповсюдження сепаратистської діяльності, що зростає [8, с. 58]. Натепер Україна ратифікувала або приєдналася до декількох десятків міжнародних договорів про боротьбу з тероризмом і сепаратизмом, ці документи не містять обмежень щодо їх застосування. Чинне законодавство України проголошує, що її міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою

України, є частиною національного законодавства держави. Це стосується й застосування міжнародних договорів у внутрішньому правопорядку України щодо боротьби з тероризмом і сепаратизмом. Безпосередньо питанням протидії фінансуванню тероризму присвячена Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, яку прийнято Резолюцією 54/109 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1999 р. й ратифіковано Законом України від 12 вересня 2002 р. [9], і Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму, вказану Конвенцію підписано Україною 16 травня 2005 р. [10].

Також не можемо поза увагою залишити той факт, що термін «фінансування» використовується також і в ст. 258 КК України («Фінансування тероризму»), проте порівняно зі ст. 110-2, передбачає більше коло суспільно-небезпечних діянь, тобто законодавець звужив коло діянь, які можуть утворювати цей склад злочину та фінансування яких може заподіяти шкоду основам національної безпеки України. Погоджуємося з думкою О.В. Попович, що криміналізація означеного суспільно небезпечного діяння супроводжувалася порушенням її базових принципів – системно-правової несуперечливості, не надмірності заборони, економії кримінально-правової репресії, повноти складу злочину [11, с. 82] тощо.

Висновки. З огляду на зазначене, вважаємо, що одним із пріоритетних напрямів діяльності держави з організації ефективної протидії сепаратизму є вдосконалення національного законодавства про кримінальну відповідальність, яке б повною мірою відповідало сучасним загрозам. Отже, закріплення ст. 110-2 КК України потребує подальшого доопрацювання з урахуванням практики його застосування на предмет вироблення чітких критеріїв розмежування окремих виявів фінансування сепаратизму й відповідного вдосконалення норм про кримінальну відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50842.
2. Інформування Державної служби фінансового моніторингу України про результати роботи за 2014–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sdfm.gov.ua/news.php?news_id=3160&lang=uk.
3. Лист Державної судової адміністрації України від 15.02.2016 № інф/Д 80-15-16-90/15.
4. Вирок Жовтневого районного суду м. Запоріжжя № 331/7297/15-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51815538>.
5. Олейніков Д.О. Суб'єктивна сторона злочинів проти основ національної безпеки України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Д.О. Олейніков. – К., 2014. – 242 с.
6. Фріс П.Л. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці / П.Л. Фріс // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 1 (2). – С. 19–28.
7. Основания уголовно-правового запрета: криминализация и декриминализация / отв. ред. В.Н. Кудрявцев, А.М. Яковлев. – М. : Наука, 1982. – 304 с.
8. Плещький С.Ю. Соціальна обумовленість криміналізації фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України / С.Ю. Плещький // Держава та регіони. Серія «Право». – 2015. – № 3 (49). – С. 55–61.
9. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_518.
10. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_712.
11. Попович О.В. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 110-2 КК України: проблеми конструювання та проблеми вирішення / О.В. Попович // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Вип. 6. – Том 3. – С. 79–83.